MITOLOGICALE. HEXAMETRUL ANTIC ÎN CONFIGURAȚII EMINESCIENE

TRAIAN DIACONESCU

Poemul *Mitologicale* a stat neașteptat de puțin în atenția exegeților. G. Ibrăileanu considera acest poem postum un „bruion”[1], fără mare valoare, iar G. Călinescu îl clasifică în grupul „parodiilor după Homer” și credea că aparține „ciclului dacic”[2]. Recent, eminescologul Adrian Voica, referindu-se la prozodia poemului, relevă relații complexe dintre „cadența antică” și „universul cu tentă onirică” al poemului[3].

Mitologicale

Da! din porțile mândre de munte, din stânci arcuite,
lese-uraganul bătrân, mânând pe lungi umeri de nouri,
Caii fulgerători și carul ce-n fuga lui tună.
Barba lui flutură-n vânturi ca negura cea argintie,
Părul împlat e de vânt, și prin el colțuroasa coroană,
Împletită din fulgerul roș și din vinete stele.
Hohot-adânc bătrânul când vede că munții își clatin
Și-și prăvălesc căciulile de stânci când vor să-l salute...
Codrii bătrâni râd și ei din adânc și vuind îl salută
Paltenii nalți și bătrânii stejari și brazii cei vecinici.
Numai marea-albastră murmură-n contra orgiei,
Care bătrânul rege-o făcea: -n beția lui oarbă,
El mân-oștiri de nori contra mării... ș-armia-i neagră,
Ruptă pe-ici, pe coleă de-a soarelui roșă lumină
Șiruri lungi fug repede grei pe cerul cel verde.
Și netezindu-și barba, trece prin ei uraganul
Dus de fulgerătorii cai în bătrâna căruță,

[1] G. Ibrăileanu, *Postumele lui Eminescu*, în „Însemnări literare”, nr. 19–2, Iași, 1919.
[2] G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 315–317.
[3] Adrian Voica, *Fragmentarium eminescian*, vol. I, București, Floarea Albastră, 2004, p. 137.

ALIL, t. XLVII–XLVIII, 2007–2008, București, p. 337–348

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Care scârțâie hodorogind, de-ai crede că lumea
Stă să-și iasă din vechile-i vecinice încheieture.
– Groaznic s-a îmbătat bătrânul – soarele zice:
Nu-i minune – a băut jumătate d-Oceanul Pacific.
Rău îi mai îmblă prin pântece-acum băutura amară.
Însă-s eu de vină... cu-mplut-am de nouri păhare
Cu apele mării adânci, boite cu roșă lumină –
Cine dracul știa acum că de cap o să-și facă!
Ah! moșneagul bețiv e-n stare-ntr-o zi să ruine
Toate societățile de-asigurare din țară.
Soarele-și bagă capul prin nori și limba și-o scoate
Și c-o rază gâdilă barba bătrânului rege.
– Hehe! zice bătrânul, râzând, ce faci tu, Pepeleo?
Tânăr, hai? De mii de ani tot tânăr te văd eu,
Pare-mi că dai pe obraz cu roș după moda de astăzi,
Altfel nu-nțeleg cum tânăr de-o mie de evi ești.
– Taci, moșnege făr' de-obraz, te du, te trezește...
Vezi în ce stare te afli, coroana îți stă pe-o ureche
Și cu veselia ta proastă lumea ruini tu!
Însă-a popoarelor blonde de stele guverne-îndărătnici,
Vai! nu făcuse șosea cumsecade pe câmpii albaștri
Și se răstoarnă carul și rău se-nglodează bătrânul.
Mai că era să-i rămâie ciubotele-n glodul de nouri.
Hei, ce-i pasă! El norii frământă jucând mocăneasca
Și pe-un vânt I-apucă de cap, făcându-i morișcă.
Se tăvălea peste cap și, pișcat de-un purec de fulger,
Se scărpina de-un șir de păduri ca de-un gard de răchită.
Norii roșesc de rușine și fug, iar vântul se culcă
Între codri și munți... Uraganul mahmur poticnește
Spre castelul de stânci, ce-și deschide uriașa lui poartă,
Spre-a-l primi pe bolnavul bătrân în surele hale.
El își ia coroana din cap și în cui o atârnă,
De sclipește-n noapte frumoasă și roșă – un fulger
Încremenit în nori. Cojocul l-anină
El de cuptor... ciubote descalță și negrele-obiele
Cât două lanuri arate le-ntinde la focul Gheenei
Să se usuce... Chimirul descinge și varsă dintr-însul
Galbeni aprinși într-un vechi căuș afumat de pe vatră,
Mare cât o pivniță... -N patu-i de pâclă-nfoiată
Regele-ntinde bătrânele-i membre și horăiește.
Până-n fundul pământului urlă: peștere negre
Și rădăcinile munților mari se cutremură falnic
De horăitul bătrânului crai. Iară-afară
Vezi un ger bătrân și avar cu fața mâhnită,
Cărăbănind al zorilor aur în saci de-ntuneric
Ca să-l usuce-n rubine. Cu-ncetul, cu-ncetu-nserează...
Soarele, ca să împace marea, la ea se apleacă,

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Lin netezește-a ei față albastră și-adânc se uită
În luminoasele valuri a ei și sânu-i desmiardă
Cu tot aurul razelor lui. La pământ se mai uită.
Florile toate ridică la el cochetele capuri
Copilăroase și ochii lor plini de zădarnice lacrimi...
Pe grădini se mai uită, pe-alei de vișini în floare
Și de cireși încărcați, de salcâmi cu mirosul dulce.
Pe-acolo se primblă-o fată-în albastru-mbrăcată,
Părul cel blond împletit într-o coadă îi cade pe spate..
Ca Margareta din Faust ea ia o floare în mână
Și șoptea: mă iubește... nu mă iube... mă iubește!
Ah!' boboc... amabilă ești... frumoasă și – proastă,
Când aștepți pe amant, scriitor la subprefectură,
Tânăr plin de speranțe, venind cu luleaua în gură...
Soarele-a apus, iar luna, o cloșcă rotundă și grasă,
Merge pe-a cerului aer moale ș-albastru și lasă
Urmele de-aur a labelor ei strălucinde ca stele.
Iar de-a doua zi se scoală bătrânul și urcă Rarăul
Numai în cămeșoi, desculț și fără căciulă
Și se scarpină-n cap – somnoros – uitându-se-n soare.

După lectura acestui poem, vom urmări schema metrică a versurilor, în dublă ipostază:

1. la nivelul normei antice a hexametrului;
2. la nivelul unităților lexicale în limba română.

Aceste trepte ne permit să înțelegem saltul de la limbajul comun, nemarcat, la limbajul poetic, marcat. Selectăm aici numai primele 5 versuri, încredințați că cititorii, pornind de la acest model, vor înțelege singuri structura altor stihuri. Notăm cu A limbajul marcat și cu B, limbajul nemarcat.

v. 1 Da, din porțile mândre de munte, din stânci arcuite
A – v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v
B –, v – v v, – v, , – v, v –, v v – v
v. 2 Iese-uraganul bătrân, mânând pe lungi umeri de nouri
A – v v / – v / – v v / – v v / – v v / – v
B –, v v – v, v –, v –, v –, – v, v – v
v. 3 Caii fulgerători și carul ce-n fuga lui tună.
A –v / – v v / – v / – v v / – v v / – v
B – v, v v v –, v – v, v – v v, – v
v. 4 Barba lui flutură-n vânturi ca negura cea argintie
A – v v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v
B – v v, – v v, – v, v – v v, – v v – v
v. 5 Împletită din fulgerul roș și din vinete stele.
A – v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v
B v v – v, v – v v, –, v v – v v, – v.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Privind schemele metrice de mai sus, observăm că accentele din limbajul comun se suprapun cu accentele din limbajul poetic, formând, prin succesiunea lor, picioarele metrice, binare sau ternare, ale hexametrilor. Abaterile de la norma hexametrului se explică prin neperfectarea versului sau prin funcția lor semantică și muzicală.

Înainte de a începe analiza prozodică a poemului ne vom referi la ideea poetică și la perspectiva estetică a poetului. În felul acesta, vom înțelege mai bine relațiile dintre mesaj și prozodie.

Poemul *Mitologicale* parodiază Olimpul grecesc. Are următoarea structură: *prolog* (v. 1–6): portretul pitoresc al personajului principal, Uragan, și începutul furtunos al călătoriei; *partea I* (v. 7–63): călătoria burlescă a regelui bătrân și beat spre palatul său din Rarău; *partea a II-a* (v. 64–78): scena idilică și ironică în care o fată îndrăgostită îl așteaptă, în asfințit, pe amantul său; *epilog* (v. 79–84): trezirea regelui mahmur, în zori, și începutul unei noi călătorii.

Prologul poemului schițează chipul pitoresc al Uraganului: bătrân, cu barbă și plete-n vânt, mânând peste nouri caii fulgerători la un car tunător, spre palatul său din Rarău.

Partea I reflectă călătoria cosmică, burlescă, a regelui amețit de băutură. Pe drum îl salută hiperbolic munții, numai marea murmură contra „orgiei" pe care o săvârșește în „beția lui oarbă". Privind chipul pitoresc al regelui tras de o căruța hodorogită, soarele dezvăluie ironic că moșneagul a băut jumătate din Pacific și că, în drumul său, e în stare să ruineze toate societățile de asigurare din țară. Așadar, devenise un pericol pentru ordinea naturii și a societății. Soarele, amuzându-se, scoate limba și gâdilă c-o rază barba bătrânului moșneag. Regele beat dialoghează cu soarele pe care-l numește Pepelea și-i reproșează că-și dă pe obraz „cu roș, după moda de azi". Soarele îi răspunde cu insolență și-l invită să se trezească. Din pricina drumurilor proaste – neîngrijite de „guvernele îndărătnice ale stelelor" – carul se răstoarnă și regele se înfundă în „glodul de nouri"; dar nu-i pasă, joacă mocăneasca, face din vânt morișcă și, pișcat „de un purec de fulger", se scarpină de păduri și răchite, încât „norii roșesc de rușine". Mahmur, Uraganul ajunge la palatul său carpatin; aici își scoate coroana care sclipește ca „un fulger încremenit", își anină cojocul de cuptor, se descalță de ciubote și obiele, descinge chimirul plin și se culcă, sforăind de se cutremură rădăcinile munților.

Partea a II-a transfigurează o scenă idilică, erotică, dar tot în ton parodic. În asfințit, soarele împacă marea, dezmierdându-i sânul, iar florile cochete privesc soarele cu ochii în lacrimi; într-o livadă, printre vișini în floare și salcâmi cu miros dulce, se plimbă o fată îndrăgostită, „frumoasă și proastă", cu o floare în mână, ca Margareta din Faust, așteptându-și amantul, scriitor la subprefectură.

Epilogul este scurt și buf. După apusul soarelui, răsare luna, „cloșcă rotundă și grasă", iar în zori, regele Uragan se trezește și, încă mahmur, urcă Rarăul desculț, în cămeșoi și fără căciulă, întinzându-se, somnoros, spre soare.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

În poemul *Mitologicale*, parodia interferează planuri multiple: 1. *axiologice*: lumea înaltă este coborâtă în lumea umilă; 2. *temporale*: vremurile mitice fuzionează cu cele moderne; 3. *topice*: Olimpul e înlocuit cu Rarăul, iar Uraganul este un țăran bucovinean și 4. *stilistice:* limbajul literar și popular se întrupează în imagini hiperbolice și originale.

Acest poem eminescian se înrudește cu viziunea homerică din *Batrachomiomachia* și, în spațiul literaturii române, cu parodiile lui Caragiale, referitoare la simbolism și instrumentalism, făcând din Eminescu un precursor al poeziei moderne.

Studiul de față urmărește, cu precădere, performanțele prozodice ale poetului în relație cu mesajul poemului și concepția despre lume și artă a poetului. Eminescu utilizase metrii antici în traducerile sale din poeți greci și latini, dar acum experimentează hexametrii în transfigurarea cugetului său poetic, devenind astfel un „descălecător" al metricii antice în literatura română.

Pentru a înțelege bine arta hexametrului din poemul *Mitologicale* să urmărim, succesiv, 1. măsura versurilor, 2. ritmul binar și ternar precum și 3. cezura variabilă, desigur, în corelație cu universul artistic al poemului.

Măsura. Poemul a fost scris în hexametri și poetul a respectat normele clasice ale versului antic. Să revedem, mai întâi, aceste norme. Hexametrul era compus din șase picioare metrice, binare sau ternare, dintre care ultimul era *catalectic*, iar cantitatea ultimei silabe *anceps*. Măsura hexametrului varia între douăsprezece silabe și șaptesprezece silabe, în funcție de structurile picioarelor metrice. Acestea puteau fi alcătuite din dactili sau spondei, în primele cinci picioare, și dintr-un troheu sau spondeu în piciorul final. Versurile care depășeau această măsură erau numite hipermetre sau acatalectice și se întâlneau foarte rar. Hexametrul dactilic pur era format din cinci celule dactilice și una trohaică, adică din șaptesprezece silabe, iar hexametrul spondaic pur era structurat numai din celule binare, așadar, din douăsprezece silabe. Dactilii și spondeii aveau, desigur, conotații semantice și muzicale. Spondeii implică un ritm lent, grav, solemn ca tonul de flaut, pe când dactilii se disting prin ritm alert și ton luminos. Hexametrul era folosit, cu predilecție, în epică și în satiră.

Eminescu a cunoscut bine normele poeticelor antice privind măsura, ritmul și cezura și le-a valorificat în mod creator. Măsura hexametrilor săi, ternari sau binari, variază între paisprezece și șaptesprezece silabe. Numai două versuri din cele 85 sunt hipermetrice, anume v. 37 și v. 82, care au optsprezece silabe. Poetul ar fi revizuit, desigur, aceste variante, dacă ar fi perfectat poemul pentru tipar.

Ritmul. În poezia antică, ritmul era bazat, cum se știe, pe cantitatea silabelor, nu pe accent[4]. Unitatea minimă era *mora*, silaba scurtă [v], iar silaba

[4] Arta hexametrului în poezia greacă și latină a fost studiată în numeroase exegeze. În filologia românească, un studiu fundamental cu acest subiect îi aparține lui Traian Costa, *Formele*

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

lungă [–] era egală cu două more. Un picior ritmic era alcătuit din patru more [v v v v], adică dintr-o silabă lungă şi două scurte [– v v], în structura ternară a dactililor, sau din două silabe lungi [– –], în formaţia binară a spondeului [– –]. Ultimul picior metric era catalectic şi putea fi troheu [– v] sau spondeu [– –]. Prima silabă din fiecare picior metric era lungă. În poezia modernă, ritmul se bazează pe accent şi unitatea sa minimă este cuvântul[5]. Structura antică a fost păstrată, dar în locul silabei lungi apare silaba accentuată, iar în locul silabei scurte, silaba neaccentuată. Aşadar, hexametrul modern, ca şi cel antic, este alcătuit din ritm binar sau ternar şi normele recomandate de poeticele antice sunt variabile şi aplicate creator. În hexametru dactilic, primele patru picioare puteau să fie substituite, dar al cincilea picior rămânea dactilic pentru că acesta era piciorul care dădea numele ritmului, dactilic, dacă era dactil sau spondeic, dacă era spondeu. Poeţii au folosit totuşi spondeul şi în piciorul al cincilea şi, în acest caz, versul se numea hexametru spondaic. Aşadar, hexametrul dactilic nu e format numai din dactili, iar hexametrul spondaic nu e alcătuit numai din spondei. Marca definitorie este piciorul al cincilea, primele patru celule ritmice fiind substituibile. Iată un hexametru dactilic în care dactilii din primele patru picioare au fost substituiţi prin spondei:

Apparent rari nantes in gurgite vasto
– –/– –/– –/––/– v v /––.

Un hexametru dactilic pur, fără substituiri, se întâlneşte rar:

Quadrupedante putrem sonitu, quatit ungula campum
– v v / – v v /– vv/– v v / –vv /–v.

Eminescu asimilase normele prozodice antice şi a compus hexametrii cu structuri binare şi ternare foarte variate şi expresive, adecvate gândului său poetic. Structura ritmică a hexametrilor eminescieni are, totuşi, în raport cu normele clasice, trăsături distinctive. Ne referim acum la două particularităţi evidente: 1. substituirea accentului obligatoriu de pe prima silabă a primului picior ritmic din fiecare vers; 2. structura dactilică, exceptând o singură situaţie, a penultimului picior ritmic al hexametrului.

hexametrului la Ovidiu, în *Publius Ovidius Naso, XLIII î.e.n. – MCMLVII e.n.*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1957, p. 211–332.

[5] Pentru probleme controversate în teoria şi practica prozodiei româneşti, vezi Adrian Voica, *Versificaţie eminesciană*, Iaşi, Junimea, 1997, şi *Repere în interpretarea prozodică*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 1998; G. Tohăneanu, *Ritm dominant, substituiri ritmice, ritm „secund"*, în *Dincolo de cuvânt*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 225–243 şi *Variaţii pe tema strofei clasice*, în vol. *Eminesciene*, Timişoara, Facla, 1980; Mihai Dinu, *Ritm şi rimă în poezia românească*, Bucureşti, Cartea Românească, 1986, şi *Mic tratat de prozodie românească*, Bucureşti, Institutul Cultural Român, 2004.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Substituirea accentului în primul picior ritmic al fiecărui vers este surprinzător de frecventă: 30 de situații din 84 de versuri. Cum se explică acest fapt? Prin neperfectarea versurilor rămase în manuscris, dar și prin reliefarea stilistică a lexicului care se abate de la ritm. Ne referim, desigur, la ritmul marcat, muzical al hexametrului, nu la accentul comun al cuvintelor. În această situație *anceps* se întâlnesc, frecvent, monosilabe (conjuncții, prepoziții, adverbe, pronume etc.), dar și polisilabe. Acestea din urmă cer un accent marcat, alături de cel normal: cuvintele *împletită* –v–v (v. 6), *încremenit* –vv– (v. 36), *cărăbănind* –vv– (v. 62), *copilăresc* – vv– (v. 69) etc. Prin accentul marcat realizăm ritmul muzical al hexametrului, dar reliefăm și diverse cuvinte. Uneori, însă, limba română nu permite această accentuare, ca în v. 30: „Hehe, zise bătrânul râzând, ce faci tu, Pepeleo?". Aici, interjecția *hehe* v– nu poate să aibă decât structura iambică. În cazul acesta, prin substituirea accentului se încalcă normele clasice, dar se reliefează corola de conotații a acestei interjecții.

Structura penultimului picior al hexametrului este clasică, însă, prin frecvența sa neobișnuită, devine particularitate de stil eminesciană. Poemul, cu excepția v. 65, are în această poziție numai dactili. Fenomenul ne permite să numim aceste versuri hexametri dactilici, iar v. 65, hexametru trohaic. În poemul *Mitologicale* sunt predominante, totuși, structurile mixte, binare sau ternare, nu structurile pure. Hexametrii formați numai din dactili sunt puțini, doar 10, iar hexametrii alcătuiți numai din trohei nu se află în acest poem.

Hexametru dactilic pur: v. 4, 5, 9, 22, 35, 37, 40, 59, 73, 81.

v. 4 Barba lui fluturã-n vânturi ca negura cea argintie
– v v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v

v. 9 Codrii bătrâni râd și ei din adânc și vuind îl salută
– v v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v

v. 37 Părul cel blond împletit într-o coadă îi cade pe spate
– v v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v.

Hexametru dactilic mixt:

v.1 Da, din porțile mândre de munte, din stânci arcuite,
– v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v

v. 2 Iese-uraganul bătrân, mânând pe lungi umeri de nouri
– v v / – v v / – v / – v v / – v v / – v

v. 3 Caii fulgerători și carul ce-n fuga lui tună
– v / – v v / – v / – v v / – v v / – v.

Structurile ritmice eminesciene sunt, cum vedem, variate și expresive. Dactilii imprimă versului avânt, iar troheii, zăbavă. Combinarea lor este ingenioasă.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Iată schema normată a primelor 12 versuri:

Nr. vers	Accente pe silaba nr.						Unitate ritmică						Măsură
v. 1	1	3	6	9	12	15	t	d	d	d	d	t	16
v. 2	1	4	7	9	12	15	d	d	t	d	d	t	16
v. 3	1	3	6	8	11	14	t	d	t	d	d	t	15
v. 4	1	4	7	10	13	16	d	d	d	d	d	t	17
v. 5	1	4	7	10	13	16	d	d	d	d	d	t	17
v. 6	1	3	6	9	12	15	t	d	d	d	d	t	16
v. 7	1	4	6	9	12	15	d	t	d	d	d	t	16
v. 8	1	4	6	9	11	14	d	t	d	t	d	t	15
v. 9	1	4	7	10	13	16	d	d	d	d	d	t	17
v. 10	1	4	7	10	12	15	d	d	d	t	d	t	16
v. 11	1	3	5	7	10	13	t	d	t	d	d	t	14
v. 12	1	4	6	9	11	14	d	t	d	t	d	t	15

Structurile muzicale ale hexametrilor atestă simțul ritmic al poetului, dar și posibilitățile ritmice ale limbii române. Întâlnim hexametrii dactilici puri în v. 4, 5, 9 și hexametrii cu structuri mixte în celelalte versuri. Poetul include cuvintele accentuate normal în structuri marcate, literare, făcând ca accentul comun să se identifice cu accentul poetic al hexametrului. Eminescu mobilizează creator limitele limbii române și conferă monosilabelor statut de *anceps* (pot fi accentuate sau neaccentuate), iar polisilabelor un accent secundar, cerut de ritmul hexametric. În v. 8, grupul lexical inițial *și-și prăvălesc* este peonic vvv–, dar ritmul marcat ne obligă, la început de hexametru, să-l accentuăm și să obținem un dactil –vv.

Iată versul:

Și-și prăvălesc căciula de stânci când vor să-l salute
– v v / – v / – v v / – v / – v v / – v.

Același fenomen întâlnim și în versurile 16, 29, 36, 39, 42, 59, 71, 75, 84, în care conjuncția *și* din piciorul inițial primește accent marcat. Uneori, polisilabele inițiale cu structură peonică nu pot fi convertite în dactili și atunci abaterea de la ritm trebuie revizuită sau acceptată ca formă cu funcție reliefantă. În v. 47, piciorul inițial *Spre castelul* v v – v are structură peonică și reliefează cuvântul *castel*. Fenomenul de convertire a unităților lexicale nemarcate în structuri ritmice marcate se petrece și în interiorul hexametrului, nu numai în piciorul inițial. În v. 3, cuvântul *fulgerători* are structură peonică vvv–, dar în hexametru, în structura *caii fulgerători și carul* –v–vv–v–v, acest cuvânt, prin fragmentare, devine dactil. Alteori, Eminescu folosește adecvat statutul variabil al accentului nemarcat. În v. 72, cuvântul *mirosul* v–v nu e utilizat ca amfibrah, ci ca dactil –vv, potrivit ritmului hexametric.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Prin astfel de analize, pătrundem în laboratorul poetului şi înțelegem mai bine alchimia sa poetică. Această mirifică alchimie relevă simetrii şi paralelisme complexe. Celulele ritmice au varietate nebănuită:

– dactili:

Părul umflat e de vânt şi prin el colțuroasa coroană
– v v – v v – v v – v v – v v – v

– dactili şi trohei:

Soarele-şi bagă capul prin nori şi limba şi-o scoate
– v v – v – v v – v – v v – v

– trohei:

Taci, moşnege făr' de-obraz, te du, te trezeşte
– v – v – v – v – v v – v.

Opțiunea poetului pentru structuri binare sau ternare este determinată de subconştientul său creator, dar nu totdeauna este cenzurată. În v. 72, întâlnim o structură amfibrahică, nu dactilică sau trohaică, precum cere un hexametru:

Pe-acolo se plimbă o fată-n albastru-mbrăcată
v – v v – v v – v v – v v – v.

Oricât am forța accentele limbii române, nu putem să încadrăm aceşti amfibrahi în hexametru. Versul acesta, care sare din normă, urma să fie revizuit sau, dacă poetul l-ar fi publicat astfel, ar fi îndeplinit o funcție reliefantă, sprijinind perspectiva parodică a poemului.

Cezura. În hexametrul greco-latin, cezurile predominante erau trimimere (după prima jumătate din piciorul al doilea), pentemimere (după prima jumătate din piciorul al treilea) şi heptamimere (după prima jumătate din piciorul al patrulea). Pe lângă aceste cezuri principale, exista şi o cezură bucolică, după piciorul al patrulea, utilizată în poezia pastorală. Cezurile erau normate, puteau să cadă numai la sfârşit de cuvânt şi după jumătate de picior, anume după *arsis*, sau, în situația cezurii bucolice, la început de picior metric. Cezura între silabele scurte din piciorul al treilea era foarte rară.

Iată câteva tipuri de cezură:

– trimimeră şi heptamimeră:

Infandum,// regina, iubes// renovare dolores.
– – / – // – /– v v / – // v v/ – v v / – v

– pentemimeră:

Arma virumque cano// Troiae qui primus ab oris
– v v / – v v / – // –/ – / –/ – v v / – v

– heptamimeră:

Clamores simul horrendos// ad sidera tollit
– – / – – / – – / – // – / – v v / – v

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

– trimimeră, pentemimeră, heptamimeră:

Quem sequimur? Quove ire iubes? Ubi ponere sedes?
– v v / – // – / – v v / – // – / – v v / – v

– bucolică:

Ite meae, quondam felix pecus,// ite capellae
– v v / – – / – – / – v v // – v v / – –.

Observăm că cezurile în hexametrii antici sunt normate. Ele sporesc notele semantice şi muzicale ale versurilor şi contribuie la reliefarea substanţei poetice. Fragmentarea muzicală polarizează cuvinte cu rol predominant şi înlesneşte receptarea ideilor din text. Eminescu a înţeles aceste valori funcţionale ale cezurii şi le utilizează în mod creator.

În poemul *Mitologicale*, apar cezuri numeroase, care ne surprind prin măsura şi mobilitatea lor. Întâlnim cezuri variate, ca în prozodia antică, anume cezuri trimimere, pentemimere, heptamimere, dar şi cezura bucolică şi cezuri combinate:

– trimimeră:

v. 31 Tânăr, hai... – v / – //
v. 52 El de cuptor... –v v – //

– pentemimeră:

v. 23 Însă-s eu de vină... umplut-am... – v / – v / – v // v – v
v. 35 Vezi în ce stare te afli, coroana... – v v / – v v / – v // v – v
v. 46 Între codri şi munţi. Uraganul... – v / – v v / – // v v – v
v. 51 Încremenit în nori. Cojocul... – v v / – v / – // v – v
v. 54 Să se usuce. Chimirul... – v v / – v / – // v – v
v. 63 Ca să-l usuce-n rubine. Încetul...– v v / – v v / – v // v – v

– heptamimeră:

De horăitul bătrânului crai. Iar afară... – v v / – v v / – v v – // v v – v

– bucolică:

El mân'oştiri de nori contra mării... Şi armia-i neagră
– v v / – v / – v v / – v // – v / – v
Groaznic s-a îmbătat bătrânul, soarele zice
– v / – v v / – v / – v // – v v / – v

– combinate (trimimeră şi heptamimeră):

Ah! boboc... amabilă eşti... frumoasă şi proastă
– v / – // v / – v v / – // v / – v v / – v.

Aceste cezuri urmează, după cum vedem, norme antice. Poetul însă, ca orice creator, inovează. Cezurile pentemimere nu cad după jumătatea accentuată a piciorului al treilea, după *arsis*, ci taie jumătatea a doua a acestui picior (cf. v. 23, 35, 63). Acest fapt nu este o stângăcie, ci un act de creaţie care se corelează cu alte inovaţii. Eminescu valorifică formele antice, dar inventează şi tipare noi.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

Astfel, în inventarul cezurilor eminesciene, întâlnim cezuri noi, moderne, care-l detașează de antici. Apar cezuri semimonare, semibinare și seminonare sau, în termeni greceşti, henomimere, dimimere sau eneamimere. Acestea, în cadrul versului, pot fi simple sau combinate cu alte tipuri.

Iată câteva exemple:

v. 38 Vai! nu făcuse șosea cumsecade pe câmpii albaștri
– // v v / – v v / – v v / – v v / – v v / – v

v. 41 Hei, cei pasă! El norii frământă jucând mocăneasca
– // v / – v // v / – v v / – v v / – v v / – v

v. 20 Hehe! Zice bătrânul râzând, ce faci tu, Pepeleo?
v – // – v / – v v / – // v / – v v / – v

v. 24 Taci, moșnege, făr' de obraz, te du, te trezește
– // v / – v / – v v / – // v / – / – // v v – v

v. 76 Ah! boboc... amabilă ești... frumoasă și proastă
– // v / – v / – v v / – // v – v v / – v.

Considerând aceste structuri prozodice pe fundalul tradiției și inovației, relevăm spiritul ingenios al poetului, dar și virtuțile limbii române. Limba este, cum știm, un sistem de relații și geniul poetului poate să întrupeze aceste relații în forme noi. Acest lucru face Eminescu, descoperă tipare metrice noi, care, în consonanță cu alte mijloace poetice, dau glas cugetării. Cezura, prin poziția sa, fragmentează versul, dar mobilitatea ei sprijină ideea poetică. În v. 24, dialogul dintre soare și uragan scapără nu numai prin ritmul combinat, alcătuit din trohei și dactili, dar și prin sacadarea insistentă a cezurilor, cu rost semantic și muzical agasant. Cearta dintre soare și uragan coboară, prin lexic și sunet răstit, în lumea umilă, reliefând bulversarea parodică a naturii și a soarelui.

Mijloacele de expresie din poemul *Mitologicale* sunt, desigur, multe și complexe și converg cu cele prozodice, analizate selectiv de noi. Apar, ca la antici, rime întâmplătoare (v. 77–78 și v. 79–80), dar forța captivantă o au focalizările mijloacelor stilistice. Acestea au funcția unui reflector. Ritmul, cezura, epitetul, metafora se unesc întru reliefarea universului parodic al poemului. Metaforele „popoarele blonde de stele" (v. 37), „fulger încremenit în nori" (v. 50), „cărăbănind al zorilor aur în saci de-ntuneric" (v. 62) au pecete eminesciană, dar, în context, funcție ludică. În versul:

Soarele-a apus, iar luna, o cloșcă rotundă și grasă,
– v v v – // v – v / / v – v v – v v – v.

imaginea ludică, luna-cloșcă, intră în contrast cu imaginea serafică, tipic eminesciană, luna-regină, reflectând un univers comic, în care valorile au fost răsturnate.

Poemul *Mitologicale* nu are perfecțiunea antumelor și nici a multor postume, dar ne cucerește prin perspectiva sa parodică și prin complexitatea neașteptată a hexametrului care atestă vocația poetului și geniul limbii române.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)

În urma considerațiilor prozodice de mai sus putem conclude:

1. Prezența *in situ* a structurilor metrice din acest poem postum ne oferă posibilitatea să descoperim un proces captivant al creației eminesciene.

2. Poetul a cunoscut normele prozodiei antice și le-a valorificat creator la toate nivelurile – măsură, ritm, cezură – în hexametrii din acest poem.

3. Abaterile de la normele antice, în cazul ritmului sau al cezurii, se explică prin neperfectarea poemului, dar multe dintre acestea sunt inovații cu funcție reliefantă, cucerindu-ne prin expresivitatea lor și prin perspectiva parodică a poemului.

4. Eminescu este un *poeta faber* în opera căruia truda și inspirația înalță poemul său de la treapta de *imitatio* la treapta de *creatio* în raport cu modelul antic.

5. Poemul *Mitologicale* a fost puțin cercetat din perspectivă prozodică în cadrul operei eminesciene. Prima treaptă de valorificare a metricii antice este reprezentată de traducerile din poezia greacă și latină, a doua treaptă este ilustrată de poemele sale originale, scrise în metrii antici, cum sunt *Mitologicale* și *Odă – în metru antic*, iar treapta a treia, surprinzătoare, de inventare a unor tipare prozodice noi, eminesciene, în poemul *În van căta-veți*[6] și în *Sara pe deal*, pe care noi le-am numit logaedice.

6. Eminescu este un fondator și un reformator al hexametrului în poezia românească și, totodată, un poet care, prin valorificarea inspirată a prozodiei antice și prin viziunea parodică a poemului, ne sincronizează cu fenomene similare din marile culturi europene.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza"
Iași, Bulevardul Carol, nr. 11

[6] Vezi Traian Diaconescu, ***În van căta-veți.*** *Ritmuri lirice antice și stropha logaedica eminesciana*, în vol. *Lectură și creativitate*, București, Editura Academiei Române, 2006.

BDD-A1274 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:15:22 UTC)